

Kvinnors brottslighet som samhällsproblem

Felipe Estrada, Anders Nilsson, Tove Pettersson, David Assadkhan

"Från alla håll klagas öfver kvinnans inträngande på hittills afstängda områden, och t.o.m. 'apacherna', de parisiska gatubanditerna, ha fått smaka på den kvinnliga konkurrensen. Häromnatten anhölls sålunda en intet ondt anande man i ett mörkt hörn av Boulevard St. Germain af tre det svagare (?) könet tillhöriga stråtröfvare, som utstötte sitt: 'Pengar eller lifvet!' med samma energi som besjalar deras manliga yrkesbroder / ... / polisen tog dessa feminismens banbrytare på gaturöfvarbanan i förvar." (DN 1905-10-14).

Inledning

Kvinnors brottslighet har historiskt sett beskrivits som antingen osynliggjord eller stereotypt beskriven inom kriminologin (Heidensohn 1968; Tiby 1987; 1990). De klassiska kriminologiska teorierna är också anmärkningsvärt ointresserade av att förstå kvinnors brottslighet och skillnader i brottsmönster mellan kvinnor och män (Messerschmidt 1993). Under senare år har dock forskningen allt mer kommit att uppmärksamma den brottslighet som begås av kvinnor. Studier av brottslighet exkluderar inte längre kvinnor och det finns också ett flertal undersökningar som särskilt tar sig an kvinnors brottslighet, såväl empiriskt som teoretiskt.

I detta kapitel ska vi presentera de första resultaten från ett nytt projekt – *Kvinnor och brott som samhällsproblem*. De frågeställningar som kommer att behandlas rör dels hur kvinnors och mäns registrerade brottslighet utvecklats över tid, dels hur uppmärksamheten av kvinnors och mäns brottslighet varierat över tid. Brottslighetens utveckling studeras utifrån lagföringsstatistik. Hur kvinnor och mäns brottslighet uppmärksammas studeras utifrån svensk dagspress. Vi anlägger ett historiskt perspektiv och ser till utvecklingen från 1900-talets början fram till idag.

Kvinnor och brott inom kriminologin – en kort historia

Inom kriminologin var länge kvinnors brottslighet en icke-fråga (Heidensohn 1968; Tiby 1987; 1990). Det saknas inte frapperande exempel på denna kriminologiska könsblindhet. I sin klassiska studie, som utgör grunden till teorin om *Sociala band*, om vilka förhållanden som avhåller människor från att begå brott, valde exempelvis Hirschi (1969) bort att studera kvinnor. Detta trots att kvinnor fanns med i materialet och det utifrån hans egen frågeställning (varför man *inte* begår brott) kan anses vara relevant att studera just kvinnor. En stor del av den i nutid så framträdande livsförloppskriminologin har byggts upp med longitudinella data som enbart innehållit män som studieobjekt (se genomgång i Estrada och Nilsson 2012). Eva Tibys snart 30 år gamla slutsats att ”*I praktiken tar dock en överväldigande del av den kriminologiska litteraturen sin utgångspunkt i mäns brottslighet*” (Tiby 1990:97) är därför fortsatt relevant.

Självfallet förekom det dock att kvinnors brottslighet uppmärksammades i kriminologin. Cesare Lombroso, som brukar benämnas kriminologins fader (Lilly, Cullen & Ball 2013), publicerade år 1893 boken *The Female Offender*. I denna beskrivs kvinnliga brottslingar som primitiva och patologiska individer som inte utvecklats till moraliska och feminina kvinnor. Även efter andra världskriget kunde framträdande kriminologer koppla kvinnors brottslighet till den enskilda kvinnans biologiska natur. Exempelvis menade Pollak (1961), som brukar beskrivas som en av efterkrigstidens mer inflytelserika kriminologer inom detta fält, att kvinnors brottslighet skilde sig från männens genom att vara mer dold och bedräglig till sin natur. Detta var enligt Pollak en naturlig följd av att kvinnor dolde sina menstruationscykler och sexuella lust.

Kontrollen av kvinnor och flickor som begått handlingar som bryter mot lagar eller normer har historiskt också följt andra mönster än kontrollen av pojkar och män. Även här framträder ett tydligt fokus på kvinnors sexuella beteende (Bosworth 2000; Ericsson och Jon 2006). Flickor och kvinnor har man menat måste avhållas från att leva ut sin sexualitet för sin egen psykiska och fysiska hälsas skull, men också på grund av den lockelse sådant beteende har för män i deras omgivning. Kvinnor (för)dömdes och spärrades därmed ofta in för en typ av handlingar som män sällan kontrollerades för.

Givet den stora könsskillnaden i registrerad brottslighet är det möjligen inte överraskande att kvinnor som begår brott setts, och möjligen fortfarande ses, som mer avvikande än manliga brottslingar. Framväxten av en feministisk kriminologi har dock inneburit en påtaglig utmaning av dessa gamla sanningar om det säregna i kvinnors brottslighet (se t.ex. Tiby 1990). Likaså har den

bidragit till en kritik av samhällets moralpräglade kontroll (Chesney-Lind & Pasko 2013). Idag har därför förklaringar som lutar sig mot kvinnans natur mindre genomslag och bredden i de forskningsbaserade förklaringsansatserna har blivit större. I nutida litteratur finns en tydlig distinktion mellan de som förespråkar könsneutrala respektive könsspecifika förklaringsmodeller (se översikter i Steffensmeier & Allen 1996; Chesney-Lind & Pasko 2013).

Hur kvinnors brott framställs som samhällsproblem är alltså långt ifrån självklart eller stabilt över tid. Tvärtom bör de förklaringar som görs ses som tydligt kontextbundna (Lilly, Cullen and Ball 2013). Likaledes är det en viktig insikt att dessa kontextbundna förklaringar också har betydelse för vilka kvinnor samhället väljer att reagera mot samt hur denna kontroll utformas (Bosworth 2000; Ericsson och Jon 2006; Chesney-Lind and Pasko 2013). Kort sagt, det är lätt att genom nedslag i litteraturen se att det skett förändringar i vad som setts som brottsligt och också av vilka faktorer som anses som viktiga för att förstå och förebygga kvinnors brottslighet. Eftersom föreliggande studie spänner över ett långt tidsspänn kommer kontexten att variera. Någon närmare analys av vilken eller vilka kontextuella faktorer som har betydelse under specifika tidsperioder görs inte i kapitlet men en självklar och grundläggande sådan är samhällets syn på kvinnor och män. Denna har varierat under den studerade perioden, vilket också är en av våra utgångspunkter.

Utvecklingen av kvinnors brottslighet och den minskande könsskillnaden

Tanken att kvinnors frigörelse skulle leda till ökad brottslighet bland kvinnor är inte helt ny. Exempelvis antog Sutherland (1947:100) i sin klassiska kriminologiska grundbok att i takt med att mäns och kvinnors sociala roller konvergerade så skulle kvinnors brottsnivåer öka och gradvis hinna ikapp männens. De som hävdar att könsskillnaden i brott minskat på grund av förändrat beteende hos kvinnor, snarare än män, hänvisar alltså till att kvinnors brottsnivåer hållits tillbaka, men att de kommer öka i takt med att kvinnor blir mer jämställda män (Adler m.fl. 1975). Eva Tiby (1987) kritiserade tidigt denna tes för att vara teoretiskt problematisk.

De forskare som fortfarande hävdar samband mellan frigörelse och brott (t ex Adler) har oftast begått misstaget att påstå att kvinnor som visat tecken på frigjordhet, t ex initiativrikedom och självständighet, uppfattas som manliga. / ... / En frigjord kvinna blir som en man. (Eva Tiby 1987:23)

Tanken att kvinnors brottslighet mer skulle likna mäns i och med den frigörelse som syftar till en starkare kvinnoidentitet, är absurd (Eva Tiby 1987:28)

Eva Tiby lyfte alltså fram såväl bristen på diskussion om vad kvinnofrigörelse är och *hur* den kan antas påverka olika former av brott, som det problematiska med att anta att ”en frigjord kvinna blir som en man” (Tiby 1987:23). Tesen om att förändrade könsroller leder till att kvinnor tar efter männens beteende, och därmed skulle förklara de minskade könsskillnaderna i brottslighet, är dock fortfarande högst levande.

I en aktuell debatt om brottsutvecklingen bland kvinnor i den ansedda tidskriften *Criminology* (se genomgång i Estrada m.fl. 2016) behandlas frigörelseteorins centrala mekanismer, dvs. minskad nivå av informell kontroll i kombination med ökade brottstillfällen. Indikationer på en sådan utveckling är exempelvis att kvinnor i större utsträckning än tidigare återfinns på traditionellt manliga utbildnings- och yrkesarenor och att flickor uppfostras mer jämställt och därmed också är mindre kontrollerade än tidigare. Även om dessa förklaringar passar väl ihop med flera kriminologiska teorier så går de att problematisera.

Ett problem är att de förklaringar som tar sin utgångspunkt i en beteendeförändring hos kvinnorna utgår från att brottsligheten, så som den kommer till uttryck i kriminalstatistiken, ökar mer eller mindre kontinuerligt som en konsekvens av minskad kontroll och ökade brottstillfällen. Problemet är att ökningarna i kriminalstatistiken förutom att bero på ökad brottsbenägenhet också kan förklaras med förändrad reaktion. Analyser som bygger på andra tidsserier än enbart kriminalstatistik, däribland offer och självrappportundersökningar, sjukhusdata och dödsorsaksstatistik, har kunnat peka på att brottsökningen många gånger överskattas (se t.ex. Steffensmeier m.fl. 2005; Estrada 2006). Idag är huvudfrågan i den internationella litteraturen snarare vad som ligger bakom de senaste decenniernas minskade brottslighet (”the crime drop”, se t.ex. Baumer and Wolff 2014). Utvecklingen av minskade könsskillnader i brottslighet kan därmed naturligtvis lika gärna hänga samman med en minskande brottslighet bland män. I den mån ökad jämställdhet är kopplat till minskade könsskillnader så framstår det som minst lika rimligt att se till hur denna process kan ha påverkat mäns minskande brottslighet som kvinnors påstått ökade brottslighet (Estrada m.fl. 2016; Bäckman m.fl. 2018, se även Camenius 2018).

Stöd för en sådan könad brottsminskning går då också att återföra till såväl teorier som betonar förändring av brottsbenägenhet som brottstillfällen. Utifrån exempelvis institutionell anomiteori (Applin & Messner 2015) bör ökad jämställdhet minska mäns brottsbenägenhet. Motsvarande effekter kan förväntas utifrån de starkare sociala banden som en förändring av mäns

livsmönster innebär såväl under uppväxten som senare i livet (Laub & Sampson 2003). Ser vi istället till tillfällesinriktade teorier (Cohen & Felson 1979; Farrell m.fl. 2015) så går det givetvis att peka på att många brottsförebyggande strategier riktats mot brottstyper där män länge utgjort en överväldigande andel av gärningspersonerna. Istället för att utgå från att det är kvinnors låga brottsnivå som är det onormala, och som därför med ökad jämställdhet ska öka och närma sig mäns normala nivå, kan det alltså förhålla sig på omvänt vis.

Centralt för tolkningen att kvinnors brottsbeteende ökat och därför närmar sig männens brottsnivåer är att olika länders kriminalstatistik antyder just detta (Gelsthorpe & Larrauri 2014:189). Som påpekats kan detta dock höra samman med förändringar i reaktioner på brott. Om det sker en utvidgning av vad som uppfattas som en handling som bör beivras av rättsväsendet (s.k. ”net-widening”, se Cohen 1985) kommer lindrigare former av brott oftare att leda till polisanmälningar (Estrada 1999). Den ökning av kvinnors brottslighet som syns i kriminalstatistiken skulle därför snarare kunna ses som en produkt av ”net-widening” än ökad brottsbenägenhet (Estrada m.fl. 2016). Det faktum att könsfördelningen är minst skev vid lindriga brott innebär att när mörkertalet minskar och fler brott dras in i rättsapparaten kommer det leda till en högre representation av kvinnor, allt annat lika. Den minskning som sker av könsskillnaderna har i USA funnits vara koncentrerad till just de brottstyper där mörkertalet är som störst och utrymmet för reaktionsförändringar därför mest påtaglig (ibid).

För att sammanfatta; vi utgår från ett perspektiv där förklaringar till brottslighet och samhällets reaktion på brott är kontextbundna. För att förstå och tolka utvecklingen av kvinnors brottslighet som samhällsproblem är det därför nödvändigt att både se till hur kvinnor och mäns brottsbelastning förändras och att studera hur samhället vid olika tider uppfattar och beskriver problemet med kvinnors brottslighet. Dessa två förhållanden hänger nämligen samman med varandra.

Metod och material

I detta kapitel använder vi historisk kriminalstatistik över kvinnor och mäns lagföringar standardiserade för befolkningsutvecklingen. Materialet är tidigare sammanställt av Hanns von Hofer (2011) och har här uppdaterats av oss. Könsskillnader i brott redovisas genom att vi tar kvoten mellan mäns och kvinnors lagföringsnivåer (per 100 000). För att jämföra ut effekter av extremvärden under enstaka år har vi arbetat med 3-års glidande medelvärden (förutom de sista två åren i perioden). Vi redovisar de två brottstyper som dominerat den traditionella kriminologin; tillgreppsbrott, som mäts genom

lagföringar för stöldbrott (exklusive rån), och våldsbrott, som mäts genom lagföringar för misshandel (inklusive grov misshandel).

Vidare presenterar vi ett nytt material som består av tidningsartiklar rörande kvinnors och mäns brottslighet publicerade i svensk press från 1905 till och med 2015. I denna del ingår alla typer av brott. Artiklarna är insamlade via Kungliga bibliotekets digitaliserade mediearkiv och är avgränsade till två svenska tidningar: Aftonbladet och Dagens Nyheter. Avgränsningen är gjord utifrån att båda dessa tidningar gavs ut under hela den studerade perioden, att de representerar olika tidningstyper (kvällspress respektive morgontidning) samt har olika politisk färg (oberoende socialdemokratisk respektive obunden liberal). Noterbart är att samtliga sidor i respektive tidningsnummer inkluderats och materialet innehåller därmed nyhetsartiklar, debattartiklar, notiser, ledare, reportage, samt krönikor och kolumner. I syfte att göra materialet mer jämförbart över tid har dock ett fåtal artiklar exkluderats, vilka huvudsakligen publicerats i sport- och nöjesbilagor. Trots detta så finns det en tydlig tendens att tidningarna över tid innehåller allt fler sidor. Detta har medfört att antalet artiklar som skulle kunna behandla brottslighet ökat något, men framförallt har artiklarna blivit längre. Det digitala mediearkivet tillåter användandet av sökord för lokalisering av tidningsartiklar. Denna studies material har dock insamlats via manuell sökning och okulär genomgång av respektive tidningsnummer. Detta beror i huvudsak på att tidningstexter från tidigt 1900-tal är svårlästa och att vi missade många artiklar, i synnerhet vid periodens början, när vi enbart använde sökord.

Mättillfällena är vart tionde år (det första 1905 och det sista 2015). Följaktligen har vi gjort totalt 12 nedslag under mätperioden. Till en början avgränsade vi datainsamlingen gällande artiklar om kvinnors brottslighet till fyra månader per år: januari, april, juli, och oktober. Efter att ha genomfört datainsamling och provkodning av de åtta decennierna som täckte början och slutet av studieperioden (1905-1935 samt 1985-2015) noterades att fördelningen av artiklar var jämnt spridd mellan månaderna. För att begränsa tids- och resursåtgång valde vi att endast samla in artiklar för två månader (april och oktober) för de resterande fyra nedslagen. För att göra materialet jämförbart över tid har därför nedslagen för 1945 till och med 1975 viktats upp med faktorn två.

För att ingå i materialet ska artiklarna ha berört brott begångna av kvinnor alternativt tagit upp kvinnors brottslighet mer generellt i en svensk kontext (den stora majoriteten utgörs av nyhetsartiklar som tar upp brotts handlingar). De insamlade artiklarna har kodats utifrån en rad variabler vilka beskriver brottets art, gärningspersonen samt samhällets reaktion. I detta kapitel kommer vi begränsa oss till en beskrivning av hur antalet artiklar och vilken brottslighet dessa behandlat varierat över tid.

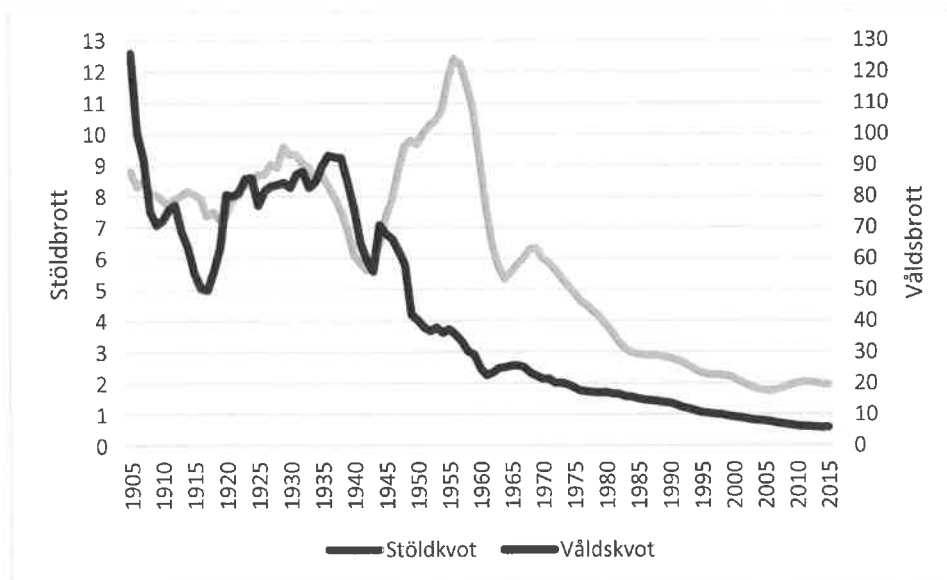
Kodningen av brottstyper är inte oproblematiserad. Handlingar som är brottsliga idag har inte alltid varit brott och omvänt. I denna studie har brottstyp kodats så som den är angiven i respektive tidningsartikel (jmf. Pollack 2001:108). Således finns i vårt material "brott" som fosterfördrivning, sedlighetsbrott, olovlig befattningsmed alkohol, och narkotikabrott.

Materialet som beskriver mäns brottslighet har samlats in på ett likartat sätt. Givet att ett väsentligt större antal artiklar tar upp mäns brottslighet (se nedan) begränsade vi insamlandet till att gälla första veckan i april och oktober. Totalt har vi 671 artiklar om kvinnors brottslighet och 1221 artiklar om mäns brottslighet i vårt dagspressmaterial. Vid jämförelser över tid viktas materialet om mäns brottslighet med faktorn åtta. Detta för att kompensera för att vi för män enbart har en vecka per period (i stället för fyra veckor) och två mättilfällen per år istället för fyra.

Resultat

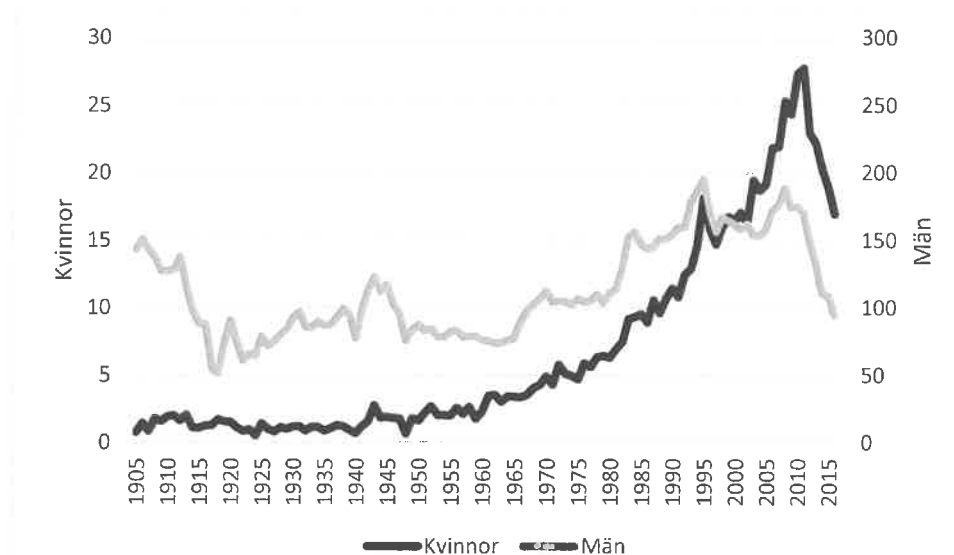
Den minskande könsskillnaden i brott

Att män begår väsentligt mer brott än kvinnor är ett av kriminologins mest grundläggande och stabila fakta. Under 1900-talet varierar dock denna könsskillnad påtagligt, vilket också tydligt framgår när man ser till kvoten mellan mäns och kvinnors lagföringar för stöld respektive våldsbrott (figur 1, observera att figuren, liksom de flesta andra i kapitlet, har dubbla y-axlar). Kring mitten av 1900-talet påbörjas en kraftig och ihållande minskning beträffande könsskillnaden i såväl stöld som våldsbrott. Denna utveckling har fortsatt ända in på 2000-talet. Någon motsvarande långvarig period av ihållande minskning av könsskillnaderna i brott går inte att hitta i den historiska statistik som vi förfogar över, vilket gör denna period unik.

Figur 1. Könsskillnaden i vålds- och stöldbrott 1905-2015. Kvoten mellan män och kvinnors lagföringar för misshandel (inkl. grov) respektive stöld (exkl rån), per 100 000 invånare. Glidande medelvärden.

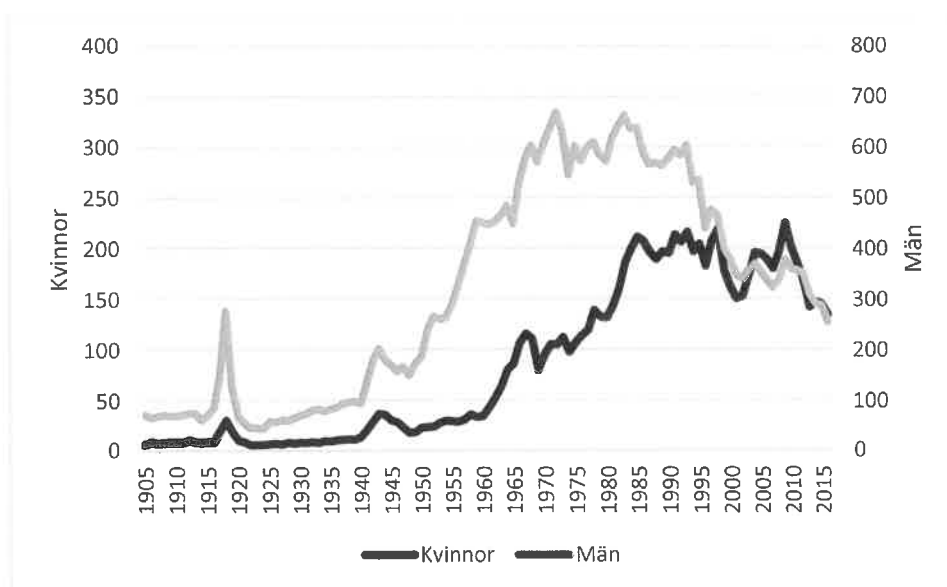
För att förstå vad som driver denna process är det viktigt att se närmare på lagföringsutvecklingen (figur 2-3). När vi ser till män och kvinnor lagförda för misshandel är det påtagligt hur ovanligt det under perioden 1905-1950 var att kvinnor drogs inför rätta för denna brottstyp. Den låga nivån stämmer väl med vad vi vet om synen på våld från denna tid, dvs rättsväsendet fick främst ta hand om grova händelser som rörde våld mellan obekanta. De väldigt låga lagföringsnivåerna för kvinnor medför att våldskvoten varierar kraftigt mellan olika år, samt att nivån på kvoten är mycket hög (i genomsnitt 75 gånger mellan åren 1905-1950). Av figur 2 framgår också att när könsskillnaden i våldsbrottslighet börjar minska efter andra världskriget så är det två olika processer som ligger bakom. Först drivs minskningen av att kvinnors lagföringar ökar mer i relativa tal än männens (1950-1990), vilket inte är förvånande givet de låga utgångsvärdena bland kvinnor. I nästa steg minskar dock gapet genom att kvinnors lagföringar fortsätter öka samtidigt som männens nivåer stabiliseras (1990-2010). Under de allra sista åren av perioden (2010-2016) är mäns och kvinnors lagföringsutveckling likartad igen. Under 2000-talet understiger mäns överrepresentation 10 gånger för första gången sedan början av 1900-talet. Detta betyder att de senaste decenniernas mer könsspecifika utveckling av misshandelslagföringar framstår som särskilt viktig att förstå (för en närmare analys av detta se Estrada m.fl. 2016).

Figur 2. Lagföringar misshandel (inkl. grov) per 100 000 invånare. Kvinnor och män, 1905-2016.

För stöldbrotten gäller helt andra nivåskillnader både historiskt och i nutid. Mellan 1905-1945, när lagföringar för stöldbrott fortfarande är på en låg nivå, lagförs i genomsnitt 8 gånger fler män än kvinnor för stöldbrott. Män och kvinnors utvecklingstrender ser under denna period mycket likartad ut. Till skillnad från misshandelsbrotten så påbörjas minskningen av könsskillnaden i stöldbrottslighet något senare (runt år 1960). Detta beror på att när väl de registrerade stöldbrotten börjar sin kraftiga ökning så sker detta först kraftigare hos männen (åren 1945-1960), vilket gör att könsskillnaden under dessa år faktiskt ökar. Notera dock att det under dessa år likväl finns en ökning av kvinnors registrerade stöldbrott. Mellan 1960-2010 minskar sedan könsskillnaden kontinuerligt. På 2000-talet är mäns överrepresentation nere på enbart 2 gånger.

Precis som för våldsbrottsligheten ligger två olika processer bakom denna utveckling. Först handlar det om en relativt sett kraftigare ökning av antalet lagförda kvinnor. Men därefter, från 1980-talet och framåt, drivs denna utveckling inte av ökande lagföringar bland kvinnor utan istället av kraftigt minskande lagföringsnivåer bland män. Sedan 1980-talet har antalet män som lagförs för stöldbrott nästan halverats samtidigt som kvinnors nivåer ligger mer eller mindre oförändrade. Sammantaget har könsskillnaden i andelen lagförda för vålds- respektive stöldbrott i Sverige under de senaste dryga 100 åren inte varit mindre än vad den är idag.

Figur 3. Lagföringar stöldbrott (exkl rån), per 100 000 invånare. Kvinnor och män 1905-2016.

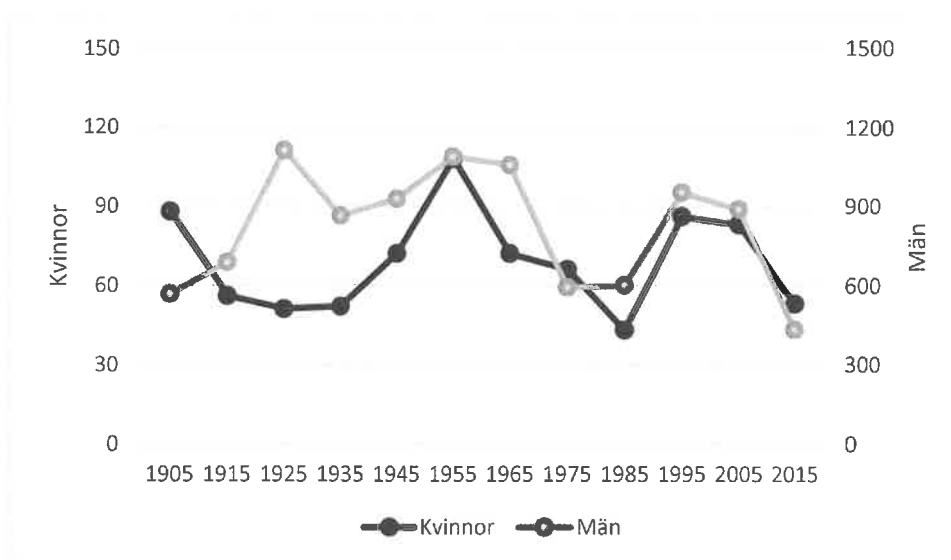
Som påtalats ovan noterade Freda Adler i sin uppmärksammade bok *Sisters in Crime* (1975) att könsskillnaden i registrerad brottslighet minskade i USA. En huvudförklaring till denna utveckling var enligt Adler (1975) den ökade jämställdheten som ansågs leda till att kvinnor frigjordes från kontroll som tidigare begränsat deras brottslighet. Frigörelseteorin som förklaring till kvinnors förmodat ökande brottslighet har många anhängare inom såväl forskning som den allmänna debatten. I det pressmaterial vi tagit fram till vårt projekt (se mer utförligt nedan) hittar vi faktiskt denna förklaring omnämnd såväl före (se vårt inledande citat) som efter de två världskrigen.

"I anslutning till den sedan länge pågående s k könsrollsdebatten, som för närvarande pågår livligt i Sverige och även i USA, fast i mindre utsträckning, har en rapport sett dagens ljus. Där påvisas ett kraftigt samband mellan emancipation och ökad kvinnlig brottslighet." (Aftonbladet. 1965-04-30).

Vår redovisning av lagföringsutvecklingen ovan visar dock att en starkt drivande orsak till variationer i könsskillnader i brottslighet över tid snarare ska hänföras till utvecklingen bland männen. Med undantag för perioden 1990-2010, då kvinnors misshandelslagföringar ökar, påverkas minskningen av könsskillnaden i brottslighet i huvudsak av att männens lagföringsnivåer börjat minska tydligt under de senaste decennierna. Denna utveckling ligger därmed närmare det feministiskt influerade påpekandet att ökad jämställdhet tvärtom kan leda till att män minskar sin "onaturligt" höga brottslighet.

Kvinnors och mäns brott i dagspress

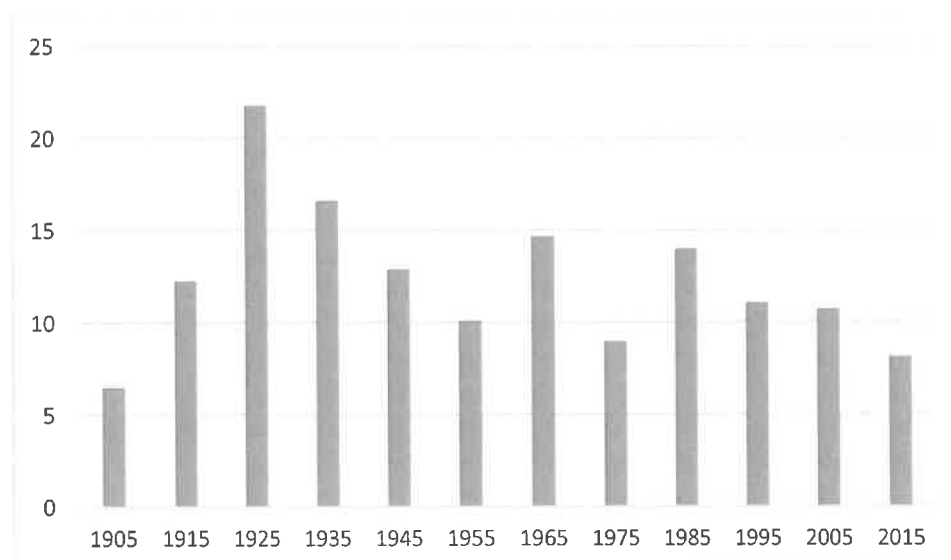
För att studera hur mäns och kvinnors brottslighet uppmärksammas går vi nu över till att studera dagspressmaterialet. Vilka brott skrivs det mest om och hur har detta förändrats under de senaste 100 åren? Följer utvecklingen den vi ovan beskrivit utifrån brottsstatistiken? Antalet artiklar som behandlar kvinnors och mäns brottslighet varierar naturligtvis mellan de olika decennierna (figur 4). I vårt material finns det dock inte stöd för att hävda att frågan om kvinnors brottslighet saknat uppmärksamhet tidigare och att det är först under senare tid som media uppmärksammat kvinnors brottslighet. Sett över hela perioden går det inte urskilja någon tydlig trend. Vårt nedslag 1955 är det år då det finns flest artiklar om kvinnors brott och därefter är det 1995 och 2005 som har de högsta värdena. Noterbart är att år 2015 innehåller förhållandevis få artiklar. Intressant nog gäller detta mönster i princip också antalet artiklar som behandlar brott utförda av män, dvs. uppmärksamheten av kvinnor och mäns brottslighet följer, med undantag för början av perioden, varandra väl över tid, även om nivåerna är olika.

Figur 4. Antal artiklar som behandlar kvinnor och mäns brottslighet 1905-2015.

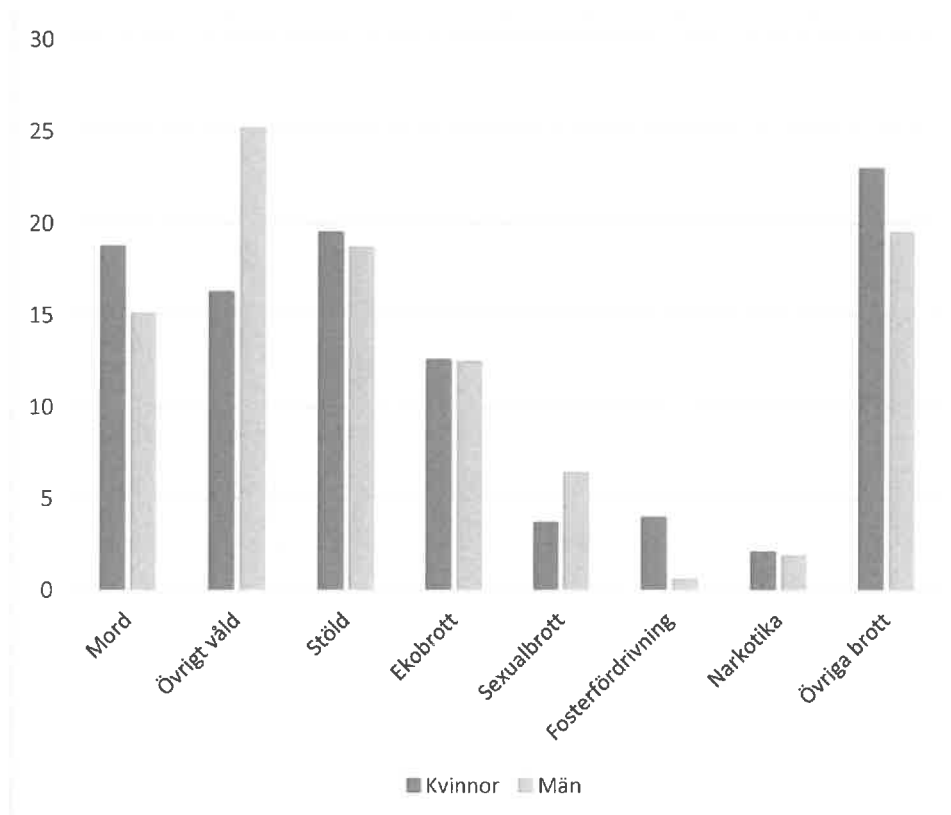
Vi har redovisat att könsskillnaden i brott minskat över tid och då inte minst efter andra världskriget. När vi ser till könsskillnader i dagspressens uppmärksamhet av brott framträder istället en tämligen oförändrad övervikt av artiklar som berör brott utförda av män. I vårt material går det omkring ett dussin artiklar som tar upp brott av män för varje artikel som handlar om kvinnors brottslighet (figur 5). Denna kraftiga övervikt har även redovisats i

en kanadensisk studie där omkring 90 procent av dagspressmaterialet under studiens 30 årsperiod behandlade brott begångna av män (Collins 2016).

Figur 5. Kvoten av antalet artiklar som berör brott av män/brott av kvinnor. 1915-2015.

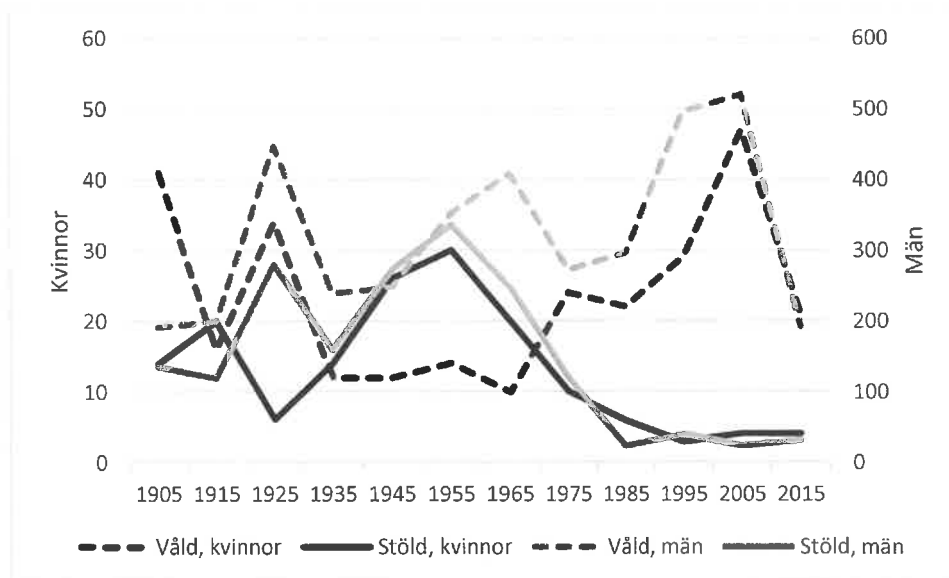
Även om de allra flesta artiklar alltså handlar om mäns brottslighet är det slående hur lika fördelningen är avseende vilken uppmärksamhet olika brottstyper får (figur 6). Vanligast är artiklar om våldsbrott (inklusive rån), följt av stöldbrott och ekonomiska brott såsom bedrägerier. Uppmärksamhet av sexualbrott (inklusive prostitution) respektive narkotikabrott är mindre framträdande. I kategorin övriga brott ingår enstaka artiklar som rör väsensskilda brottshandlingar som trafikbrott, smuggling, terrorbrott, spioneri, lösdriveri etc. Precis som visats i tidigare forskning är det alltså tydligt att dagspressen väljer att lyfta fram våldsbrott mer än andra brottstyper, vilket följer av medielogiken att mer allvarliga och ovanliga händelser är uppseendeväckande och därför mer intressanta för dagspressen (se t.ex. Pollack 2001; Collins 2016). Trots att dödligt våld utfört av kvinnor är extremt ovanligt handlar nästan var femte artikel som berör kvinnors brottslighet om sådant våld. I huvudsak handlar detta om våld som sker i nära relationer. Offren är ofta kvinnans barn, man eller någon hon haft eller har en kärleksrelation till. Bland männen är det istället vanligare att artiklar om våld handlar om misshandel och annat våld.

Figur 6. Typ av brott i artiklar som behandlar kvinnors respektive mäns brottslighet, 1905-2015.

Tidigare studier över medias uppmärksamhet av brott i Sverige har pekat på att det skett ett tydligt skifte i vilka brott som ges uppmärksamhet under 1900-talet. Såväl Pollack (2001) som Estrada (1999) visar att fokus i dagspressens uppmärksamhet skiftar från stöld till våldsbrott där våldsbrott slår igenom som den brottstyp som ges klart mest uppmärksamhet förhållandevis sent in på 1900-talet. Ingen av dessa studier lyfter dock fram hur uppmärksamheten av de brott kvinnor begår har utvecklats över tid.

I figur 7 fokuserar vi avslutningsvis på utvecklingen av just vålds- och stöldbrott, som också är de brottstyper vi ovan beskrivit utifrån lagföringsstatistiken. Det är tydligt att kvinnors våldsbrottslighet ges mest utrymme i dagspressen. Ett undantag från detta mönster återfinns dock under perioden 1945-65 då antalet artiklar om stöld istället var fler. En liknande utveckling ser vi för män, dvs. våld är mer uppmärksammat i början och i slutet av perioden. Den mest slående utvecklingen ser vi från och med 1975 då våld ges ökat utrymme samtidigt som stöld i det närmaste försvinner från nyhetsrapporteringen.

Figur 7. Antal artiklar som behandlar kvinnors och mäns stöld respektive våldsbrott, 1905-2015.

Avslutande diskussion

I detta kapitel har vi presenterat de första resultaten från ett nytt projekt – *Kvinnor och brott som samhällsproblem*. Vi har tagit avstamp i en kritik som formulerades mot svensk kriminologi för nästan 30 år sedan av Eva Tiby (1990), och i hennes anda valt att ha kvinnors brottslighet som utgångspunkt men att också ha med mäns brott som jämförelsepunkt.

Vi har lagt fokus på att analysera såväl brottsutvecklingen som uppmärksamheten av kvinnors brottslighet under en period av drygt hundra år. Kapitlet har besvarat två grundfrågor; a) hur har könsskillnader i brottslighet förändrats avseende stöld respektive våldsbrott? b) hur har uppmärksamheten av kvinnors brottslighet varierat över tid i svensk dagspress? Det är tydligt att brottsbelastning och uppmärksamhet i dagspress inte korresponderar särskilt väl. Efter andra världskriget inleds en lång och ihållande period av minskande skillnader i brottsbelastning mellan män och kvinnor. Detta gäller såväl lagföringar för stöld som våldsbrott. Vi har kort redogjort för debatten som denna minskning gett upphov till och den kritik som bland annat Eva Tiby (1986; 1987) framfört mot hypotesen att denna minskning skulle bero på att kvinnor i allt större utsträckning börjat ta efter mäns brottsliga beteende. Vi visar att minskningen till stor del snarare har att göra med att mäns brottsbelastning minskat och närmat sig kvinnors lägre

nivåer. Detta gäller inte minst stöldbrotten men under slutet av perioden också misshandelsbrotten.

I detta hänseende är det intressant att vi kan visa att samtidigt som könsskillnaderna i brottslighet minskar är skillnaderna avseende uppmärksamheten för kvinnors och mäns brott i det närmaste oförändrad. Det går dussinet dagspressartiklar om mäns brott för varje artikel om en kvinna som begår brott under hela perioden. Den utveckling vi ser över tid är därför svår att knyta till den bild som ges utifrån lagföringsdata. Dagspressen har alltså inte påtagligt ökat sin uppmärksamhet av kvinnors brottslighet i takt med att kvinnor utgör en ökande andel av dem som lagförts för brott. Hur kan detta förstås? Och kan det kanske också säga oss något om hur de minskade skillnaderna i registrerad brottslighet kan förstås?

En förklaring som vi lyfter fram har att göra med net-widening, dvs ökad kontroll och minskad tolerans mot brott. Här antas det att ökningen av kvinnors lagföringar framför allt är relaterade till en utvidgning av rättsväsendets kontroll riktad mot lindrigare brottstyper. När vi ser på vilka brott dagspressen uppmärksammar så är det tydligt att grova våldsbrott dominerar. Detta följer den välkända medielogiken att media inte speglar brottsstrukturen i samhället särskilt väl eftersom de mer vanliga och lindriga brotten inte anses ha nyhetsvärde. Vi kan visa att såväl i början som i slutet av 1900-talet så handlar en stor andel av de artiklar som tar upp kvinnors brottslighet om den extremt ovanliga brottskategorin dödligt våld. Samtidigt består alltså det faktum att mer än 90 procent av alla brottsartiklar (som alltså domineras av grövre brott) utgår från män som gärningspersoner. Om vi antar att gapet i brottsbelastning inte minskat avseende grövre brott utan drivs av att lindrigare brott i större utsträckning kommer in till rättsväsendet är det möjligen inte konstigt att ”uppmärksamhetsgapet” bestått över tid. Att skillnader i brottslighet avseende snatterier och lindrigare former av våld minskar är alltså inget vi ska förvänta oss ska slå igenom i dagspressens uppmärksamhet. För att uppmärksamhetsgapet skulle minska hade det krävts att kvinnor börjat ta in på den stora skillnaden som finns mellan könen avseende de grövsta brotten.

Även om detta kapitel besvarat ett par grundläggande frågor kring kvinnor och brott kvarstår naturligtvis fortfarande många intressanta frågeställningar. Inte minst avseende samhällets förmodat förändrade reaktion på kvinnors brottslighet. Här tänker vi oss att det behövs fördjupade analyser av såväl de ärenden som över tid kommit att hanteras av rättsväsendet som av hur brottsproblemet förstås i samhället. De analyser vi presenterat utifrån vårt dagspressmaterial behöver därför exempelvis kompletteras med studier där vi närmare studerar hur kvinnor som begår brott skildras som gärningspersoner, vad som över tid kännetecknar de brott som uppmärksammas och vilka

åtgärder som förespråkas. Dessa frågor kommer att analyseras i andra studier inom ramen för projektet.

Referenser

- Adler, F., Adler, H. M., & Levins, H. (1975). *Sisters in crime: The rise of the new female criminal*. New York: McGraw-Hill.
- Applin, S., & Messner, S. F. (2015). Her American dream: Bringing gender into institutional-anomie theory. *Feminist Criminology*, 10(1), 36-59.
- Baumer, E. P., & Wolff, K. T. (2014). Evaluating contemporary crime drop (s) in America, New York City, and many other places. *Justice Quarterly*, 31(1), 5-38.
- Bosworth, M. (2000). Confining femininity: a history of gender, power and imprisonment. *Theoretical Criminology*, 4(3), 265-284.
- Bäckman, O., Hjalmarsson, R., Lindquist, M. & Pettersson, T. (2018) Könsskillnader i brottslighet – hur kan de förklaras? *Ekonomisk Debatt*, 46(4), s. 67-78.
- Camenius, R. (2018). *Könsskillnader i lagföringsstatistiken 1840–2010. En studie om förändringar i nivåskillnaden i brott mellan kvinnor och män*. Masteruppsats, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Chesney-Lind, M. & Pasko, L. (2013). *The Female Offender. Girls, Women and Crime*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cohen, L.E. & Felson. M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588-608.
- Cohen, S. (1985). *Visions of social control: Crime, punishment and classification*. Cambridge: Polity Press.
- Collins, R. E. (2016). 'Beauty and bullets': A content analysis of female offenders and victims in four Canadian newspapers. *Journal of Sociology*, 52(2), 296-310.
- Ericsson, K., & Jon, N. (2006). Gendered social control: 'a virtuous girl' and 'a proper boy'. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 7(2), 126-141.

Estrada, F. (1999). *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem. Utveckling, uppmärksamhet och reaktion*. Avhandlingsserie 3, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Estrada, F. (2005). Trends in violence in Scandinavia according to different indicators: An exemplification of the value of Swedish hospital data. *British Journal of Criminology*, 46(3), 486-504.

Estrada, F., & Nilsson, A. (2012). Does it cost more to be a female offender? A life-course study of childhood circumstances, crime, drug abuse, and living conditions. *Feminist Criminology*, 7(3), 196-219.

Estrada, F., Bäckman, O., & Nilsson, A. (2016). The darker side of equality? The declining gender gap in crime: Historical trends and an enhanced analysis of staggered birth cohorts. *British Journal of Criminology*, 56(6), 1272-1290.

Farrell, G., Laycock, G., & Tilley, N. (2015). Debuts and legacies: The crime drop and the role of adolescence-limited and persistent offending. *Crime science*, 4(16). <https://doi.org/10.1186/s40163-015-0028-3>

Garland, D. (2001). *The culture of control: Crime and social order in contemporary society*. Chicago: University of Chicago Press.

Gelsthorpe, L., & Larrauri, E. (2014). Gender and crime in Europe. I Body-Gendrot m.fl (Red.) *The Routledge Handbook of European Criminology*. New York: Routledge

Heidensohn, F. (1968). The deviance of women: A critique and an enquiry. *The British Journal of Sociology*, 19(2), 160-175.

Hirschi, T. (1969). *The causes of delinquency*. Berkely, CA: University of California Press.

von Hofer, H. (2011). *Brott och straff i Sverige: Historisk kriminalstatistik 1750-2010. Diagram, tabeller och kommentarer*. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Laub, J. H., & Sampson, R. J. (2003). *Shared Beginnings, Divergent Lives. Delinquent Boys to Age 70*. Cambridge: Harvard University Press

Lilly, J. R., Cullen, F. T., & Ball, R. A. (2013). *Criminological theory: Context and consequences*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Messerschmidt, J. W. (1993). *Masculinities and crime: Critique and reconceptualization of theory*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Pollack, E. (2001). *Medier och brott*. Avhandling, Institutionen för Journalistik, medier och kommunikation, Stockholms Universitet.
- Pollak, O. (1961). *The criminality of women*. New York: AS Barnes.
- Steffensmeier, D., & Allan, E. (1996). Gender and crime: Toward a gendered theory of female offending. *Annual review of sociology*, 22(1), 459-487.
- Steffensmeier, D., Schwartz, J., Zhong, H., & Ackerman, J. (2005). An assessment of recent trends in girls' violence using diverse longitudinal sources: is the gender gap closing? *Criminology*, 43(2), 355-406.
- Sutherland, E.H. (1947). *Principles of criminology*. (4th ed). Philadelphia: Lippincott.
- Tiby, E. (1986). Kvinnor, frigörelse och brott – en fallstudie. C-uppsats i Allmän kriminologi. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Tiby, E. (1987). Kvinnofrigörelse och brottslighet. *Brå-apropå*, 2: 21-29.
- Tiby, E. (1990). Kvinnor och brott i stadsmiljö. I Wikström, P-O. (Red.). *Brott och åtgärder mot brott i stadsmiljön*. BRÅ-rapport 1990:5. Stockholm: Brottförebyggande rådet.